

فراوانی روایاتی از امیرالمؤمنین(ع) که بدون ذکر نام ایشان در منابع اهل سنت نقل شده است

نویسنده تفسیر الأثری با اشاره به اذعان بزرگان راویان اهل سنت به تحصیل حدیث از امیرالمؤمنین(ع)، گفت: اجمالاً می‌دانیم که از امیرالمؤمنین(ع) روایات زیادی در منابع اهل سنت هست، اما این روایات بدون ذکر نام ایشان نقل شده است.

نویسنده تفسیر الأثری با اشاره به اذعان بزرگان راویان اهل سنت به تحصیل حدیث از امیرالمؤمنین(ع)، گفت: اجمالاً می‌دانیم که از امیرالمؤمنین(ع) روایات زیادی در منابع اهل سنت هست، اما این روایات بدون ذکر نام ایشان نقل شده است.

حجت‌الاسلام و المسلمین مهدی رستم‌نژاد، پژوهشگر و مفسر قرآن در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در باب جایگاه امیرالمؤمنین(ع) در تفسیر پرداخت و گفت: جایگاه ایشان در تفسیر قرآن ریشه در خود قرآن دارد. وی با اشاره به تعبیر «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم به میراث دادیم» (فاطر/32) بیان کرد: در اینجا صحبت از به ارث گذاشتن کتاب در سینه‌های بندگان از خداست که خداوند آن‌ها را برگزیده است. این اشاره به افراد خاصی از بندگان خاص خداوند دارد که به تعبیر پیغمبر(ص)، اهل بیت(ع) هستند و امیرمؤمنان(ع) در رأس آنها قرار دارد.

وی افزود: همچنین در مورد جایگاه ایشان در تفسیر می‌توان به حدیث «انا مدینه العلم و علی بابها» و این‌که ایشان خودشان را قرآن ناطق معرفی کرده‌اند، اشاره کرد.

رستم‌نژاد با اشاره به تعبیر اهل سنت در مورد جایگاه تفسیری حضرت علی(ع) نیز عنوان کرد: ذهبی در التفسیر و المفسرون بحثی در ارتباط با صحابه و مفسران از صحابه دارد و امیرالمؤمنین(ع) را به عنوان «اعلم الصحابه بالقرآن» معرفی می‌کند و ابن‌مسعود عبارتی دارد که «ان علی بن ابی‌طالب عنده جميع القرآن». او می‌گوید که جمیع قرآن نزد امیرالمؤمنین(ع) است و خودش هم جمیع را معنی می‌کند و می‌گوید یعنی ظاهر قرآن و باطن آن و تأویل آن.

این عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ص) العالمیه ادامه داد: ابن‌عباس بیان می‌کند که «جل ما تعلمت من التفسیر فهو من علی ابن ابی‌طالب» یعنی نزدیک به کل آن چه را که من از تفسیر آموختم، از امیرمؤمنین(ع) بوده است. در مورد حسن بصری هم بر اساس نقل اهل سنت، این مطرح است که به او گفتند که «چرا می‌گوئی قال رسول الله در حالی که پیغمبر را ندیدی؟» و ایشان گفت «کلما قلت قال رسول الله فهو من علی ابن ابی‌طالب الا انی فی زمان لم استطع ان اذکره باسمه؛ هر کجا من قال رسول الله گفته‌ام در واقع از حضرت امیر شنیده‌ام؛ مگر این که من در زمانی هستم که قدرت ندارم اسم او را به نام ببرم». در واقع ایشان به خاطر این که در زمان حجاج زندگی می‌کرد که اگر کسی نام حضرت را می‌آورد، او را می‌کشتند، روایاتی را که از حضرت علی(ع) شنیده، از خود پیامبر(ص) نقل کرده است.

تحصیل احادیث تفسیری بزرگان اهل سنت از حضرت امیرالمؤمنین(ع)

وی با بیان این‌که روایات تفسیری‌ای که مستقیم و مستند از خود امیرالمؤمنین(ع) نقل شود، در منابع اهل سنت چندان زیاد نیست، در مورد این‌که چرا با وجود اعتراف بزرگان آنان به جایگاه حضرت، در تفسیر این استناد انجام نشده است، به طور مشخص در مورد ابن‌عباس گفت: در واقع ابن‌عباس در زمانی که به مدینه می‌آید، یعنی در سال هشتم هجری و بعد از فتح مکه، 11 ساله است و همان دو سال بعد از فتح را در خدمت پیغمبر(ص) است و پیغمبر هم که از دار دنیا می‌رود، حداکثر سن او 13 سال است. او تا آن دوره چندان مطرح نبوده است و بعد از این‌که به دوره نوجوانی و کم‌کم دوره جوانی می‌رسد، تا نیمه‌های خلافت خلیفه دوم که دوره خانه‌نشینی امیرالمؤمنین(ع) است، مشغول تحصیل قرآن از صحابه و مخصوصاً امیرالمؤمنین(ع) می‌شود.

رستم‌نژاد ادامه داد: ابن‌عباس احادیث خود را به حضرت نسبت نمی‌دهد و الان هم آن چه را که موجود است، گوئی که خودش بوده و خودش شاهد است و در واقع از خودش انشاء شده است، بدون این‌که بگوید که چه میزان را از امیرالمؤمنین(ع) گرفته است، کدام یک از این‌ها مستقل از حضرت است، کدامیک نقل به معنا هست و ابن‌عباس این کار را نکرده است و ما هم امکان این را نداریم که بتوانیم آن‌ها را تعیین کنیم، اما اجمالاً می‌دانیم که بسیاری از روایاتی که ایشان می‌گویند از آن خودش نیست، برای این که او اصلاً نبوده است و از چیزهایی نقل می‌کند که اصلاً شاهد نبوده؛ یا اصلاً به دنیا نیامده بوده است یا اگر بوده، در دوران کودکی در مکه بوده است.

وی افزود: در حقیقت ما اجمالاً می‌دانیم که از امیرالمؤمنین(ع) روایات زیادی در منابع اهل سنت هست، اما این روایات بدون ذکر نام ایشان نقل شده است.

سه دسته تفاسیر امیرالمؤمنین(ع) بر قرآن

رستم‌نژاد در مورد روایات تفسیری امیرالمؤمنین(ع) در منابع اهل بیت(ع) نیز با اشاره به فراوانی این روایات، به دسته‌بندی آن‌ها پرداخت و بیان کرد: برخی از این روایات با ذکر آیه همراه است، یعنی حضرت آیه‌ای را در عبارت خود می‌خواند و در بیان

خود می‌آورد و بعد از آن به بیان معنا و گاهی بیان ظاهر، گاهی بیان بطن، گاهی بیان مراد واقعی و گاهی بیان مواردی که جری و تطبیق یا ذکر مصداق به آن می‌گویند، می‌پردازد.

وی با اشاره به یک دسته دیگر از مطالب حضرت که به عنوان تفسیرهای ایشان از قرآن مطرح است، بیان کرد: یک دسته از روایات تفسیری امیرالمؤمنین(ع) با تضمین به آیات قرآن است، یعنی ایشان لفظها و کلمات را از قرآن می‌گیرد، ولی انشاء از خود اوست.

این مفسر قرآن در مورد بخش دیگری از روایات گفت: بخش دیگری شامل مواردی است که ایشان بدون اشاره به آیه‌ای خاص و بدون این که لفظ آیه‌ای ذکر شود و اشاره به مورد خاصی از آیات شود مطالبی را بیان می‌کنند که به نوعی تفسیر آیات قرآن است. میزان این‌گونه مطالب و تفاسیر حضرت خیلی زیاد است و در واقع می‌شود گفت که بخش بسیار زیادی از نهج البلاغه این چنین است.

وی افزود: در واقع نهج البلاغه گاهی عبارت خاصی از قرآن را می‌آورد و تفسیر می‌کند، اما گاهی اصلاً بدون اشاره به آیه‌ای این کار را می‌کند. نهج البلاغه اساساً تفسیر است و آن‌هایی که جایگاه و مظان آیه‌ای را و موضوعی را که امیرالمؤمنین(ع) در مورد سخن می‌گویند، می‌شناسند، می‌دانند که ایشان چه آیه‌ای را یا چه دسته‌ای را از آیات تفسیر می‌کند. به عنوان مثال آیه‌ای که می‌گوید که «فقط خدا می‌داند که در ارحام چیست» در نهج البلاغه می‌آید که این دانستن به چه معناست. آن‌جا حضرت توضیح می‌دهد که خداوند می‌داند که آن که در رحم است، سعید است یا شقی است، بخیل است یا سخی است، عاقبت به خیر است یا عاقبت به شر است. در واقع این بیانات همان تفسیر آیه قرآن است.

رستم‌نژاد گفت: در مجموع احادیث تفسیری ایشان در بیان اهل بیت(ع) فراوان است. برای مثال، در کتاب عیون اخبار الرضا(ع) در حالی که اصل خبر از امام رضا(ع) نقل می‌شود، اما خود امام(ع) دارد از اجداد خود نقل می‌کند تا می‌رسد به امیرالمؤمنین(ع). ما از این دست روایاتی که روایات تفسیری است و اهل بیت(ع) خودشان از امیرالمؤمنین(ع) نقل کرده‌اند، بسیار زیاد داریم و این خود بخش عظیمی از روایات ماست.